

თინათინ ფხალაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი

fkhaladzetiko@yahoo.com

tikopxaladeze@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.09.46>

"წყვდიადის გული" როგორც კოლონიური გოტიკის ნიმუში

საკვანძო სიტყვები: ჯოზეფ კონრადი, "წყვდიადის გული", კოლონიური გოტიკა.

ჯოზეფ კონრადი, პოლონური წარმოშობის ბრიტანელი რომანისტი, ხშირად განიხილება, როგორც ერთ-ერთი ადრეული მოდერნისტი მწერალი. საზღვაო თემატიკა, ანტიგმირები, ადამიანის სულის განსაცდელი, იმპერიალიზმი და კოლონიალიზმი მის ნამუშევრებში ერთ-ერთი მთავარი თემაა. მისი ყველაზე გამორჩეული თვისება თხრობის სტილია, რომელიც არაპირდაპირი, ტავტოლოგიური და ორაზროვანია. ქაოსურად მოთავსებული ზედსართავი სახელები, პუნქტუაცია, XIX საუკუნის რეალიზმის ელემენტები, პოეტური პროზა და სხვა მისი თხრობის დამახასიათებელი თვისებებია. ის იყო პირველი ინგლისელი მწერალი ინგლისურ ლიტერატურაში რომელმაც მის შემოქმედებაში შეიტანა არა-ინგლისური მგრძობელობა.

კოლონიალიზმი, რომელსაც ასევე მთავარი ადგილი უჭირავს კონრადის შემოქმედებაში და განსაკუთრებით მის ყველაზე ცნობილ ნოველაში „წყვდიადის გული“, არის პოლიტიკური და ისტორიული რეალობა, რომელშიც ქვეყანას ემორჩილება და პოლიტიკურად აკონტროლებს უფრო ძლიერი ქვეყანა, რომელიც ახორციელებს ექსპლუატაციას, ჰეგემონიას და ძალადობას, როგორც ფიზიკურ, ასევე ეპისტემურს. კოლონიალიზმი არის იმპერიალიზმის შედეგი, რომელშიც იმპერიული ერი იმპლანტირებულია კოლონიები შორეულ კონტინენტებსა თუ ტერიტორიებზე და მართავენ მათ მარიონეტების ან წარმომადგენლების მიერ. ეს არის პოლიტიკურად მღელვარე სისტემა, რომელიც სამყაროს ორობით დაპირისპირებად ყოფს: კოლონიზატორად და კოლონიზებულად. კულტურა მითვისებულია კოლონიაში კოლონიზატორთა უზენაესობის დასადასტურებლად. კოლონიალიზმი დამკვიდრდა სისტემური ძალადობის გზით გამუდმებული ეპისტემური ძალადობით.

პოსტკოლონიური ლიტერატურა ძირითადად შედგება ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში დაწერილი ნაწარმოებებისგან. ჯერ კიდევ ბევრია დისკუსია იმ ავტორების სტატუსზე, რომლებიც წერდნენ XIX და XX საუკუნეების მიჯნაზე. მათგან ერთ-ერთი ყველაზე ხშირად განხილული მწერალი, რა თქმა უნდა, ჯოზეფ კონრადია, რომელსაც თანამედროვე მეცნიერთა უმეტესობა მიიჩნევს ერთ-ერთ პირველ პოსტკოლონიალურ მწერლად. მწერლად, რომელიც აკრიტიკებდა ევროპის იმპერიების ზოგჯერ დაუნდობელ და უაზრო კოლონიურ ექსპანსიას და "თეთრი კაცის ტვირთის" კონცეფციას.

ნამუშევრები, რომლებიც განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობენ, რა თქმა უნდა, ეხება კონრადის აფრიკულ გამოცდილებას, რაც ყველაზე კარგად და ნათლად სჩანს ნოველაში- „წყვდიადის გული.“

რაც შეეხება ამ ნაწარმოებების ანტიკოლონიურ ელფერს, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ მისი დაწერის დროს კონრადი სულაც არ იყო ერთადერთი მწერალი, რომელიც აკრიტიკებს ევროპულ პოლიტიკას კონგოს აუზში, რადგან უკვე იყო რამდენიმე პუბლიკაცია, რომელიც ამხელდა და ნათელს ჰფენდა იმ სისასტიკეს, რომელიც ხდებოდა კონგოში მეფე ლეოპოლდის მიერ დაწესებული რეჟიმის პირობებში. (Hawthorn, Jeremy, 1973:101)

კონრადი არ ყოფილა პირველი ვინც თავის შემოქმედებაში შეეხო ახალ საჭირბოროტო თემას. კონგოს თავისუფალი სახელმწიფოს პირველი ფართო კრიტიკა დაწერა ჯორჯ ვაშინგტონ უილიამსმა, რომელიც იქ გაემგზავრა შეერთებული შტატებიდან, რათა ენახა, შეიძლებოდა თუ არა ცივილიზაციისათვის საჭირო სამუშაოების მინდობა შავკანიანი ამერიკელებისათვის. შეშინებულმა, მას შემდეგ რაც დაინახა, ღია წერილი მისწერა მეფე ლეოპოლდს, სადაც დეტალურად აღწერა ის დანაშაულები, რომლებიც ჩადენილი იყო იმ რეჟიმის მიერ, რომელიც - მეფემ დააწესა კონგოში (ძალადობა, ექსპლუატაცია ადგილობრივი მოსახლეობის, მონებით ვაჭრობა, ადგილობრივი ქალებზე სექსუალური ძალადობა და საგანმანათლებლო და საქველმოქმედო საქმიანობის სრული ნაკლებობა). ამ წერილზე რეაქცია მყისიერი იყო: სტენლიმ და სხვებმა, რომლებიც მონაწილეობდნენ კონგოს კომერციულ ექსპლუატაციაში, გაავრცელეს ბრაზიანი განცხადებები, რომლებიც უარყოფდნენ ყველა ბრალდებას. თუმცა, უილიამსის წერილმა შეშფოთება გამოიწვია ოფიციალურ ორგანოებში და 1891 წელს კონგო გახდა ბელგიის პარლამენტში დებატების საგანი. (Parry, Benita, 1987:102)

ხმა ასევე გაისმა ევროპასა და შეერთებულ შტატებში. ამერიკელმა ბაპტისტმა მისიონერმა, რომლის სახელი იყო ჯ.ბ. მერფი, დეტალურად მოგვითხრო „რეზინის სისტემის“ ბოროტმოქმედების შესახებ. ალფრედ პარმინტერმა - ბრიტანეთის მოქალაქემ, რომელიც მუშაობდა იმავე კომპანიაში, რომელშიც კონრადი მუშაობდა კონგოში - Reuters-ისთვის მიცემულ ინტერვიუში გამოაცხადა, რომ მან დაინახა ბელგიელი ოფიცერი, რომელიც ბრუნდებოდა ექსპედიციიდან და რომელსაც თან ჰქონდა ადამიანის რამდენიმე ყური ერთმანეთზე მიბმული. ასევე, შვედმა მისიონერმა, სიობლომმა გამოაქვეყნა კრიტიკული სტატიების სერია შვედურ ბაპტისტ ყოველკვირეულ ჟურნალში და გაუგზავნა მოხსენებები კონგოს ბალოლოს მისიას ლონდონში (Miller, J. Hillis, 1985 40). პრესის ინტერესი ამ საკითხზე გაიზარდა და - როგორც სვენ ლინდკვისტი წერს - 1896 წლის მაისში სიობლომის მოხსენებები კომენტირებული იყო ყოველთვიურ ჟურნალში Regions Beyond, რომელშიც ჟურნალისტები ხაზს უსვამდნენ გამოძიების აუცილებლობას.

პრესის ამ კომენტარებმა, თავის მხრივ, მიიპყრო სერ ჩარლზ დილკეს ყურადღება, კაბინეტის ყოფილი მდივნის, რომელმაც 1896 წლის ივლისში გამოაქვეყნა ძალიან კრიტიკული სტატია კონგოს შესახებ ახალ ჟურნალში სახელწოდებით Cosmopolis .საინტერესოა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ იმავე წელს და იმავე ჟურნალში კონრადმა გამოაქვეყნა თავისი მოთხრობა სათაურით „პროგრესის აურპოსტი“, რომელიც იყო მისი პირველი მხატვრული ნამუშევარი აფრიკაში და რომელიც ეხებოდა მის საკუთარ გამოცდილებას კონგოში. . სიუჟეტი ორი ჩვეულებრივი თეთრკანიანი მამაკაცის, კაიერტსისა და კარლიერის შესახებ მოგვითხრობს, რომლებიც აფრიკის შუაგულში, შორეულ სავაჭრო სადგურზე არიან გამოგზავნილი. მიუხედავად იმისა, რომ მათ არ გააჩნიათ არანაირი კვალიფიკაცია ასეთი სამუშაოსთვის, მათ აშორებენ თავიანთ სამთავრობო თანამდებობებს სახლში და აგზავნიან უცნობ ქვეყანაში უდაბნოს „ცივილიზაციის“ და ვაჭრობის სტიმულირების მიზნით, ადგილობრივი ბაზრების

დაარსების მისიით. ეს იქნება მოგების მაგიდა მშობლიური ქვეყნისთვის. თუმცა მალევე ცხადი ხდება, რომ ისინი სრულიად მოუმზადებელნი არიან და არ გააჩნიათ უნარი, გააკეთონ ის, რასაც მათგან მოელიან. უფრო მეტიც, მათი ქცევა შიშისა და დაუცველობის განცდის შედეგად გამოწვეული ქედმაღლობით გამოირჩევა.

მიუხედავად იმისა, რომ ისინი აჩვენებენ, თითქოს შეუძლიათ შეასრულონ თავიანთი მოვალეობები, რაღაც შინაგანი ეუბნება მათ, რომ ასეთ პირობებში ეს პრაქტიკულად შეუძლებელია: „თუნდაც წმინდა მატერიალურ პრობლემებთან ეფექტურ ბრძოლაში საჭიროა მეტი გონების სიმშვიდე და უფრო მაღალი გამბედაობა, ვიდრე ადამიანებს გააჩნიათ .

კაიერტს და კარლიერს, არ გააჩნიათ მოტივაცია დასახული ამოცანების შესასრულებლად და დროთა განმავლობაში ხვდებიან, რომ მათი პოზიცია საკმაოდ უიმედოა. თუმცა, მათი ერთად გატარებული უსაქმურობის საათები და სრულ იზოლაციაში ცხოვრების ფაქტი, ორ მამაკაცს უფრო აახლოებს. კაიერტს და კარლიერს ეზიზღებათ სადგურის კაცების სიზარმაცე და მათი უუნარობა მაგრამ ისინი მოწყალენი არიან მათ მიმართ და შედარებით კეთილგანწყობით ეპყრობიან მათ, რითაც ავლენენ კომპლექსსა და მეცხრამეტე საუკუნის კოლონიური რეალობის წინააღმდეგობრივ ბუნებას.

შედეგად, მკითხველს არ უკვირს კარლიეს უაზრო სიკვდილი და კაიერტის თვითმკვლელობა. კონრადის დასკვნითი სტრიქონები გამოხატავს მის დამოკიდებულებას ევროპული ცივილიზაციის აფრიკაში შემოტანის იდეის მიმართ: არაადამიანური, ვიბრაციული და მოულოდნელი ყვირილი, რომელმაც ბასრი ისარივით გახვრიტა მწუხარების მიწის თეთრ საფარი. (Joseph Conrad, 1979; 34)

როგორც უკვე ავლინებთ, კოლონიზატორთა მიერ აფრიკის ექსპლუატაციის პრობლემა ერთ-ერთი მთავარი საკითხია, რომელიც კიდევ უფრო მძვრად და თვალნათლივ სჩანს და განიხილება კონრადის დაუვიწყარ ნოველაში „წყვდიადის გული“ . საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ეს ნაშრომი, ბევრჯერ იყო ნახსენები და მოხსენიებული პოსტკოლონიალური კრიტიკოსების მიერ და დღემდე იწვევს დიდი დაპირისპირებას.

„წყვდიადის გული“ არის 1899 წლის ნოველა თავისუფალ სახელმწიფოში მდინარე კონგოზე მოგზაურობის შესახებ . სიუჟეტი ეძღვნება ჩარლზ მარლოუს, ინგლისელ მეზღვაურს, რომლის მოგზაურობის მთავარ მიზნად დგას მდინარე კონგოზე მოგზაურობის დროს შეხვდეს კურცს, სპილოს ძვლით მოვაჭრე კაცს, რომელის სახელიც იქაურობას აზანზარებდა მაგრამ ბოლოს, გაგჟდა. მარლოუ დაინიშნა ორთქლმავლის კაპიტანად სპილოს ძვლის სავაჭრო ნავზე ერთ-ერთი ორგანიზაციისათვის. მდინარეზე მოგზაურობისას კომპანიის სადგურებზე ის აწყდება კორუფციას, უსამართლობას, წამებას, სიძულვილს, მონობას, ჩაგვრასა და დამცირებას. ის ასევე მოწმეა ადგილობრივების ექსპლუატაციისა და ჩაგვრისა კომპანიის აგენტების მიერ. ნოველა არის „თეთრი“ კაცის წარმოსახვითი თხრობა აფრიკაზე, ერთდროულად საზიზღარი და სასურველი. აფრიკა სტერეოტიპულია, რომლის პეიზაჟი წარმოიშვა თეთრკანიანი ადამიანების ორაზროვანი დამოკიდებულებიდან ქვეყნისა და ადგილობრივების მიმართ. კონრადის აფრიკა არის ქვეყანა აუღებელი ტყეებით, მძვინვარე დოლებით (საკრავი ინსტრუმენტებით), პრიმიტიული წეს-ჩვეულებებით, უეცარი მზის ჩასვლით, მტაცებლებითა და შავი წყლის ცხელებით. ის აღწერს აფრიკას მნიშვნელობის, არსის გარეშე, თანმიმდევრობისა და წესრიგის გარეშე, სადაც რაციონალური ადამიანები ცხოვრებას ასრულებენ იმედგაცრუებულები, უწევთ გადალახვა წყვდიადისა და სიველურის მაგრამ ბოლოს სიგჟით ან სიკვდილით ასრულებენ. ბევრი უნახავს კომპანიის წარმომადგენლებს სათაო ოფისში კონგოზე წასული მაგრამ უკან დაბრუნებული, არავინ. აფრიკა, მისი ბუნებითა

და მაცხოვრებლებით, არის ამოუცნობი და გამაგიჟებელი, საოცარი, რაც კარგად სჩანს „წყვდიადის გულში“ და ჰქმნის მისტიკურ და სხვადასხვა სახის კონფლიქტებს (კონრადის აფრიკა არის პეიზაჟი ხალხის გარეშე. ადგილობრივები გამოსახულნი არიან როგორც ირაციონალური და საშინელი, ყოველგვარი „ადამიანობისა“ ან „კულტურის“ კვალის გარეშე. აფრიკის ეს სტერეოტიპი ფართოდ არის გავრცელებული და დეჰუმანიზაციას უწევს აფრიკელებს. მთხრობელი მარლოუ უარყოფს აფრიკელების კაცობრიობას:

“Well you know that was the worst of it-this suspicion of them being inhuman” (Joseph Conrad 1979:68).

„წყვდიადის გულის“ გარჩევასას საინტერესოა ყურადღების გამახვილება იმ საკითხებზე, რომლებიც უმეტეს ინტერპრეტაციებში ჩანს. მათგან პირველი არის ნოველის სათაური. მეტაფორა „წყვდიადის გული“ არა მხოლოდ გვთავაზობს, რომ აფრიკა წარმოვიდგინოთ ღამის, პრიმიტიულ და იზოლირებულ შავ კონტინენტად, არამედ მიუთითებს არქეტიპურ ბოროტებაზე, რომელიც ფარულია ყველა ადამიანში. სათაური ასევე არის ირონიული კომენტარი 1876 წელს მეფე ლეოპოლდის მიერ წარმოთქმულ სიტყვაზე, რომელმაც გამოაცხადა „წყვდიადის გატეხვის საჭიროება, რომელიც მოიცავს მთელ მოსახლეობას“. რაც შეეხება მოგზაურობის მოტივს, მეცნიერთა უმეტესობა აცხადებს, რომ კონრადის ნოველა არ არის მხოლოდ მარლოუს ექსპედიციის აღწერა მდინარე კონგოზე, არამედ არის მოგზაურობა დროში უკან იმ ადგილებში, რომლებსაც ჯერ კიდევ ბუნების იდუმალი ძალები მართავენ, ისევე როგორც ევროპელის მოგზაურობა საკუთარ გონებაში. კურცის შემთხვევაში, მოგზაურობა მთავრდება, როდესაც ის მიაღწევს უფსკრულის ფენებს, რომლებიც დათრგუნულია მისი ცივილიზებული ევროპული სუპერეგოს მიერ და განთავისუფლებულია ბუნების ველური, აბსოლუტური ძალის მიერ. თავის მხრივ, მარლოუ გველისმაგვარ მდინარეზე მოგზაურობს თავისი ნამდვილი „მე“-ს საძიებლად. (Parry, Benita.1987,45)

ჩინუა აჩებე, თავის ნაშრომში ამბობს, რომ როდესაც კონრადმა დაწერა „წყვდიადის გული“, ის დასცინოდა აფრიკულ პეიზაჟებს, ისევე როგორც აფრიკელ ხალხს. კონრადის ნოველაში - ნიგერიელი კრიტიკოსის აზრით - აფრიკული ქვეყანა ხდება განსხვავებული, უცხო სამყარო - ანტითეზა. ევროპული ცივილიზაციის - პრიმიტიული და სასტიკი ადგილი, სადაც პირველყოფილი ინსტინქტები სუფევს. სიუჟეტი იწყება მდუმარე მდინარე ტემზაზე, რომელიც, როგორც კონრადი წერს, ასევე იყო „დედამიწის ერთ-ერთი ბნელი ადგილი“ .. ამის შემდეგ კი მკითხველი მიჰყავთ შორეულ მდინარე კონგოში - იმ დროის ერთ-ერთ ბნელ ადგილას: „ამ მდინარეზე ასვლა სამყაროს ადრეულ საწყისებში დაბრუნებას ჰგავდა, როცა მცენარეულობა აჯანყდა დედამიწაზე და დიდი ხეები მეფეები იყვნენ. ცარიელი ნაკადი, დიდი სიჩუმე, აუღებელი ტყე“. იმ გამოცდილების ანალიზისად, რომელსაც მარლოუ მოგზაურობის დროს იძენს, ანალიზებინებს მას, რომ აფრიკის რეალობამ წარუშლელი კვალი დატოვა მის ფსიქიკაზე. პრობლემა, რომლის ხაზგასმა აჩებეს სურს, არის ის, რომ თეთრკანიანი ადამიანების სულებში შავი კონტინენტი და მისი პირველყოფილი სამყარო ანთავისუფლებს ბოროტებას, რომელიც დათრგუნულია ევროპული კულტურისა და ცივილიზაციის მიერ ამ ადამიანებში.

აქვე უნდა ითქვას, რომ კონრადი იყო ერთ-ერთი იმ მცირერიცხოვან ევროპელებს შორის, რომლებსაც საშუალება ჰქონდათ გამგზავრებულიყო კონგოში მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს (ე.ი. 1890 წელს) და საკუთარი თვალთ ენახა, თუ როგორ მიჰქონდათ ცივილიზაციის მიღწევები ცენტრში.

„წყვდიადის გული“ ნამდვილად შეიცავს აფრიკაში კოლონიალიზმის ძალიან მკაცრ კრიტიკას. მართლაც, მრავალი მეცნიერის აზრით, ეს არის ერთ-ერთი პირველი ტექსტი, რომელიც კლასიფიცირებულია როგორც „პოსტკოლონიური“. იქ გატარებულმა თვეებმა კონრადს გააცნობიერებინა არა მხოლოდ კოლონიზატორთა სიხარბე და არაგულწრფელობა, რომლებიც მონდომებულნი იყვნენ რაც შეიძლება მეტის მიღება მოესწროთ უმოკლეს დროში, არამედ მათი ქმედებების ქაოტური ხასიათისა და აბსურდულობა. თუმცა, ყველაზე საშინელი გამოცდილება იყო აფრიკელების მიმართ ძალადობისა და არასათანადო მოპყრობის ნახვა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, კონრადი იყენებს თხრობის განსხვავებულ ტექნიკას და ეს მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს წყვდიადის გულის გაგება-გააზრებაზე. ექსტრადი-ეგეტიკური მთხრობელი, რომელიც ასახავს ისტორიის ფონს, არის უსახელო პერსონაჟი, რომელიც ხვდება რამდენიმე სხვა ადამიანს ნელის ბორტზე, რათა მოუსმინოს „ზღაპარს“ მდინარე კონგოზე მოგზაურობის შესახებ, რომელსაც მარლოუ ყვება, რომელიც ცენტრალურია და იქ მყოფთათვის მნიშვნელოვანი მოასამენი სჩანს (Achebe, Chinua, 1979:2-12)

წყვდიადის გულის კრიტიკულ ინტერპრეტაციაში, აჩებე უშვებს სერიოზულ შეცდომას, როდესაც ცდილობს მარლოს ხმის იდენტიფიცირებას, როგორც თავად კონრადის ხმისა, მაგრამ ასეთი დასკვნები ახალი არ არის, იმის გათვალისწინებით, რომ კონრადსაც და მარლოუსსაც ჰქონდათ მსგავსი გამოცდილება.

ლიტერატურა :

- Achebe, Chinua. “An Image of Africa: Racism in Conrad’s Heart of Darkness.” Research in African Literatures. 9 (1978): 2-12. Print.
- Conrad, Joseph. Collected Edition of the Works of Joseph Conrad. London: J.M. Dent and Sons, 1955. Print. Heart of Darkness and Other Stories. London: Wardsworth Classics, 1995. Print.
- Hawthorn, Jeremy. Joseph Conrad: Language and Fictional Self-Consciousness. London: Edward Arnold, 1979. Print
- Miller, J. Hillis. “Heart of Darkness Revisited.” Conrad Revisited. Ed. Ross C. Murfin. Alabama City: U of Alabama P, 1985: 31-50. Print.
- Aswin Prasanth III Sem M.A Sree Sankaracharya University of Sanskrit, Kalady, Kerala, ISSN 2320 – 6101.print 2016
- Parry, Benita. Conrad and Imperialism: Ideological Boundaries and Visionary Frontiers. London: Macmillan, 1987. Print.